

32

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

1. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI İLK DÖNEM KAZI ÇALIŞMALARI (2009 YILI)

Şengül AYDINGÜN*
Emre GÜLDOĞAN
Volker HEYD
Hakan ÖNİZ

Ümran Yüğrük PLANKEN

İlk kez 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle başlanan "İstanbul Tarih Öncesi Çağlar" adlı uluslararası arkeolojik yüzey araştırması projesinin, Küçükçekmece Göl Havzası'ndaki ayağı, bölgede tarih öncesi çağlardan itibaren kesintisiz Erken Bizans Dönemi sonuna kadar yoğun olarak devam eden arkeolojik kalıntıların tespitiyle dikkat çekmiştir. Özellikle göl içinde tespit edilen olası antik fenerin, büyük ve küçük olarak tanımladığımız iki antik limanın, antik yolların ve dağınık hâlde tespit edilen yoğun yapı izlerinin varlığı ve bu alanların giderek artan her türlü tehdiye karşı korumasız olması nedeniyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararı'yla 2009 yılında bilimsel kazılara dönüşmüştür.

Kazi çalışmalarımıza destek veren Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Ertuğrul Günay'a, en derin saygı ve teşekkürlerimizi iletiriz. Bunun yanında çalışmalarımıza izin ve maddî manevî çok değerli destekleri sağlayan kurumlar olan başta Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, şimdi Ordu Valisi olan eski Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Orhan Düzgün'e, Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığı'na, İstanbul Valiliği'ne, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne, İl Kültür ve Turizm Müdürü Prof. Dr. Ahmet Emre Bilgili'ye Küçükçekmece Belediye Başkanı Aziz Yeniay ve Avcılar Belediyesi Başkanı Mustafa Değirmenci'ye çok teşekkür ederiz.

2009 yılı çalışmalarımız Kocaeli Üniversitesi başkanlığında, İstanbul Üniversitesi'nden Dr. Emre Güldoğan ve Bristol Üniversitesi'nden Prof. Dr. Volker Heyd'in Başkan Yardımcılıklarında, yürütülmüştür. Çalışmalarımızın en önemli ayaklarından birisi olan su altı bölümü KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi'nden Hakan

* Yrd. Doç. Dr. Şengül AYDINGÜN, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmit/ TÜRKİYE 41138, sengulaydingun@kocaeli.edu.tr
Dr. Emre GÜLDOĞAN, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İstanbul/ TÜRKİYE, emrguld@yahoo.com
Prof. Dr. Volker HEYD, Bristol University, Department of Archaeology and Antropology, England
Hakan ÖNİZ, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, Sualtı Görüntüleme ve Araştırmaları Merkezi Başkan Yardımcısı, Gazimağusa/KKTC, hakan.oniz@emu.edu.tr
Ümran Yüğrük PLANKEN, La Hey University, NEDERLAND, uyugruk@yahoo.com

Öniz tarafından yürütülmektedir. Bunun yanında karadaki arkeolojik alanlar La Hey Üniversitesi'nden Ümran Yüğrük Planken'in sorumluluğunda çalışılmıştır. Uluslararası pek çok üniversiteden değerli bilim insanları multidisipliner olarak çalışmalarımıza katılmaktadır.

Göl havzası günümüzde üç ilçenin sınırları içerisine girmektedir. Gölün doğusu Küçükçekmece, batısı Avcılar ve kuzeyi ise yeni ilçelerden Başakşehir olarak sınırlanmıştır. Kazı çalışmalarımız havzanın iki bölgesinde yürütülmektedir (Harita: 1).

İlk çalışma alanımız, Havzanın doğusunda Avcılar Firuzköy mevkiinde Küçükçekmece Gölü'nün batısında bulunan yarımadaının doğusunda A5 ve A6 alanlarında gerçekleşmiştir. Bu alanlarda geçirilmiş yıllarda yaptığımız yüzey araştırmalarımızda Yarımburgaz Mağarası'nda ele geçirilen taş âletlerle paralel giden çaytaşı, çakmaktaşı âletler ve naviform çekirdekler ve Neolitik-Demir Çağı arasına tarihlenen çanak çömlek parçaları ele geçirilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak A6 alanında yerleşim izleri aranmıştır. Göl kıyısından yaklaşık 100 m. içeride 1x5 m.lik bir sondaj açılmıştır. Basamaklı olarak açılan bu sondaj kıyından içeriye doğru gölün ilerleme izlerini görmek üzere jeolojik amaçla açılmıştır.

Yine A6'da özellikle naviform çekirdeklerin ve diğer yontma taş âletlerin yoğun olarak geldiği bölgede 5x5 m.lik bir sondaj daha açılmaya başlanmış ancak bu açılan alandaki çalışmalar tamamlanamadığından gelecek kazı sezonuna bırakılmıştır.

2007 yılında yapılan yüzey araştırması sırasında Küçükçekmece Gölü'nün kıyısında, ilk kez fark ettiğimiz taş sırası kalıntısının 2008 ve 2009 yıllarında karada ve su üzerindeki detaylı incelemeleri KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi Su Altı Görüntüleme ve Araştırmaları Merkezi Başkan Yardımcısı Hakan Öniz başkanlığındaki su altı arkeologu üyelerimiz tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaların kara kısmında incelemelerin ve ölçümlerin daha kolay alınabilmesi için Avcılar ve Küçükçekmece Belediyesi'nden ot temizliği yapılması talep edilmiş ve otlar biçtirilerek jeofizik çalışmalara başlanılabilmektedir. Ot temizliği yapılan alanda yapı kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Gölün üzerinde Firuzköy Yarımadası olarak bilinen toprak parçasının kıyılarında ve içine doğru uzanan alanda yapılan araştırmalarda da 160-140 cm. kalınlığında çok düzgün kesimli büyük taş blokların devam ettiği duvar sistemi ve mimarî yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Yapılan incelemeler biri güneyde büyük biri de kuzeyde küçük olmak üzere, iki limanlı bir yarımada ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir.

BÜYÜK LİMAN: (Plan:1).

Büyük liman alanı olarak adlandırılan alanda kazıya ve jeofizik çalışmalara kolaylık sağlaması amacıyla, belediye ekiplerine temizlettirilmiştir. Özellikle bitki örtüsünün temizlenmesi ile yüzeyde bulunan yapı ve limana ait kalıntıların izlenmesini kolaylaştırmıştır.

Büyük limandaki kazı çalışmaları limanın hemen göl ile bağlantı noktasında yapılmıştır. Kazı çalışmalarında yaklaşık 1x3 metre boyutlarında bir sondaj açılmıştır. Bu açmada 50 cm. derinlikte daha önce jeofizik çalışmalarıyla tespit edilen duvar kalıntısına ulaşılmıştır (Resim:1).

Büyük Liman ve çevresinde düzgün kesme taş ve moloz taşlarla yapılmış liman duvarları kalıntıları ve limanın hemen arka tarafında Osmanlı Dönemi çiftliğine ait havuz kalıntıları altında sarnıç yapısı bulunmaktadır. Sarnıçtan denize doğru bir kanalın varlığı 1x2 metrelik sondaj kazısı sırasında tespit edilmiştir. Heyette bulunan Prof. Dr. Volker Heyd başkanlığındaki Bristol Üniversitesi ekibi tarafından alanda yürütülen jeofizik çalışmaları sırasında da bu kanal tespit edilmiştir. Aynı ekipten dendrokronolog Mick Worthington sarnıç yapısındaki ahşap kalıntılar üzerinde dendrokronolojik çalışmalar yapmıştır (Resim: 2). Söz konusu alanın yarımada şeklinde göle doğru uzaması ve göle uzanan uç noktasında düzgün kesme taşlardan yapılmış duvar kalıntıları olması nedeniyle buranın büyük antik bir liman şeklinde düzenlendiği ve limanın 54 metrelik mendireği ve mendirek açıklarında (hemen bunun ön kısmında konumlanan) bir fener bulunduğu sanılmaktadır.

FENER (?) (Plan: 02).

Çalışmalar sırasında *zodiac* ve tekneler eşliğinde *Side Scan Sonar* tarama çalışması yapılmış olup bu taramalar sırasında göl içinde metal çapalar ve sicim olabilecek veriler izlenmiştir. Tüm bu veriler Küçükçekmece Gölü üzerindeki yarımadadan başlayan ve gölün doğusuna uzanan ve bugüne kadar tespiti yapılmamış bir antik fenere sahip bir liman kalesi ve yerleşim yerinin varlığını göstermiştir. Söz konusu yapıların bulunduğu yarım adanın jeolojik yapısı nedeniyle bölgede yalnızca tarihöncesi çağlara ait bir değil, antik çağlara ait de birkaç limanın bulunması olasıdır. Küçükçekmece Gölü'nün geçirilmiştir deniz bağlantılı açık bir koy olduğu jeolojik olarak belirgindir. Bu nedenle, söz konusu koy, bin yıllar boyunca doğal liman olarak kullanılmış olmalıdır.

Kıyıdan göl içine uzanan bir mendirek ve göl içinde deniz feneri olabileceği sanılan mermer blokların varlığı su altı ekibince tespit edilmiştir. Çalışmalarda kullanılan *Side Scan Sonar* cihazı verileri yanında kalıntılar su içinde de görsel olarak takip edilebilmiştir. Fener olabilecek yapının kalıntıları göl içinde belirgin bir seviyededir. Yaklaşık 10 metre uzunluğundaki taban kalıntıları gelecek yıllarda daha detaylı araştırılacaktır.

KÜÇÜK LİMAN: (Plan: 3)

Büyük antik limandan yaklaşık 2,5 km. kadar kuzeydoğuda yer alan arazide tespit edilen mimarî arkeolojik kalıntılar ekibin dikkatini çekmiştir. Belediye ekiplerince yüzeyde bulunan ot ve çeşitli bitkilerin temizlenmesiyle bu alanda, dinsel ve yerleşim yapılarının varlığı fark edilmiştir. Bu alanın asıl yerleşim alanı olduğu sanılmaktadır.

Yerleşim alanı olduğu sanılan ve Osmanlı Döneminden kalma çiftlik evlerinin kalıntılarının yoğunlaştığı bu gölgenin göl kıyısında da iki iskeleli küçük bir liman varlığı tespit edilmiştir. Bu iskelelerden güneyde sağ taraftakinin açılması kararlaştırılmış ve kazı ekibi 1 metre kadar derinliğe inerek iskelenin 3x10 metresini ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). 1 metre derinliğe inilen açmada düzgün kesme taş ve moloz taşlarla yapılmış iskelenin metal kenet izleri mevcuttur. Kenet izlerinden Erken Roma Dönemine tarihlenebilen iskele, kentin denize açılan önemli bir kapısıdır. Diğer yandan soldaki kuzey yöndeki ikinci taş iskelenin izlenmesini kolaylaştırmak amacıyla belediye ekiplerince bitki temizliğine de bir yandan devam ettirilmiştir. Her iki iskelenin arasında 100 metre açıklık bulunmaktadır. Küçük liman olarak adlandırdığımız liman kalıntılarının doğusu ve batısında göl kenarında duvar sıralarının birkaç üst üste taş sırası şeklinde uzun sıralar hâlinde devam ettiği görülmüştür. Uzmanları tarafından Klâsik Çağa tarihlenen duvarı oluşturan taş sıraları arasında zaman zaman devşirme malzemeler fak edilmiştir (Resim: 4). M.Ö. 1-2 yüzyıla ait Korinth sütun başlığı (Resim: 5) ve sütun parçası, sütun tablaları ve düzgün bir şekilde açılmış delikli büyük taş bloklara da rastlamak mümkündür (Resim: 6). Duvar sıralarının devamı sırasında zaman zaman kare ya da dikdörtgen planlı büyük taş yapı bloklarından oluşan kalıntıların, kıyıda liman duvarlarına bitişik olarak inşa edilen kule biçimli bir yapının varlığı anlaşılmıştır (Resim: 7). Söz konusu Küçük liman ve çevresinde yer alan duvar izleri ve yapılar üzerinde ekip tarafından ölçüm ve çizim çalışmaları yapılmıştır (Resim: 8).

Küçük limanda iskele çevresinde yapılan kazı çalışmalarında Klâsik, Helenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemlerine ait çok sayıda çanak çömlek parçaları, mimarî plâstik parçalar (Resim: 9), yüzeyden yaklaşık 50 cm. derinliğinde iki adet Osmanlı sikkesi ile kaya üzerine oyma teknikle yapılmış çarkifelek bezemesi görülmüştür. Ayrıca, çok sayıda metal çivi ele geçirilmiştir. Bu alanın bir dönem tekne inşaatı ya da onarımı için kullanılmış olduğu sanılmaktadır. Bu çalışmalar gelecek yıllarda da devam edecektir

Antik Yol

Lahey Üniversitesi'nden Ümran Yügrük Planken tarafından antik limanın kuzey doğusunda geniş bir alana yayılmış olan kalıntılar arasında devam eden antik yol izlerinin sürekliliği aranmıştır. Antik yol, Firuzköy Yarımadası'nın ucunda konumlanmış antik liman ile kuzeydeki yerleşim ile küçük limanın bağlantısını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, bu yolun kuzeyde Antik Çağın en önemli Roma-Konstantinopolis (Avrupa-Asya) bağlantı yolu Via Egnatia ile birleştiği anlaşılmaktadır (Resim. 10).

Kazı yapılan antik Roma yolu çevresinde açma açılmayıp daha çok yolun dokusunun ortaya çıkarılması çalışmaları yapılmıştır. Taş döşeli ve kısmen toprak altında kalan yolun üzeri derin olmayacak şekilde kazılarak ortaya çıkarılmıştır. Bazı noktalarda yolun küçük taş parçaları ile stabilize edildiği saptanmış ve tekerlek izlerine rastlanmıştır.

Antik yolun yaklaşık 6 metre eninde ve 10 metre uzunluğundaki bir alanında çalışılmıştır. Yolun kuzeyde birkaç kilometre uzadığı ve sonra sola dönerek tek gözlü bir Roma Çağı köprüsü ile Eşkinoz Nehri üzerinden geçtiği de tespit edilmiştir. Bölgenin limanları, 6 metrelik iyi döşenmiş yolu ve köprüsü ile Antik Çağın önemli bir ticaret ve belki de koloni merkezi ile karşı karşıya olduğumuzu sanmaktayız.

Sonuç olarak, Küçükçekmece Gölü çevresindeki arkeolojik verilerin tarihöncesi çağlardan itibaren bölgede kesintisiz yaşama dair önemli kanıtlar verdiği görülmektedir. Ayrıca, sonuçlarımız ilk kazı yılı olmasına rağmen, Yenikapı Marmaray kazılarıyla ortaya çıkarılan İstanbul'un tarihöncesi dönemine açılan yeni pencerenin yakın çevresinden daha geniş bir gözle görülmesini ve karşılaştırılmasını sağlayabilecek bulgular olması açısından da önem kazanmaktadır.

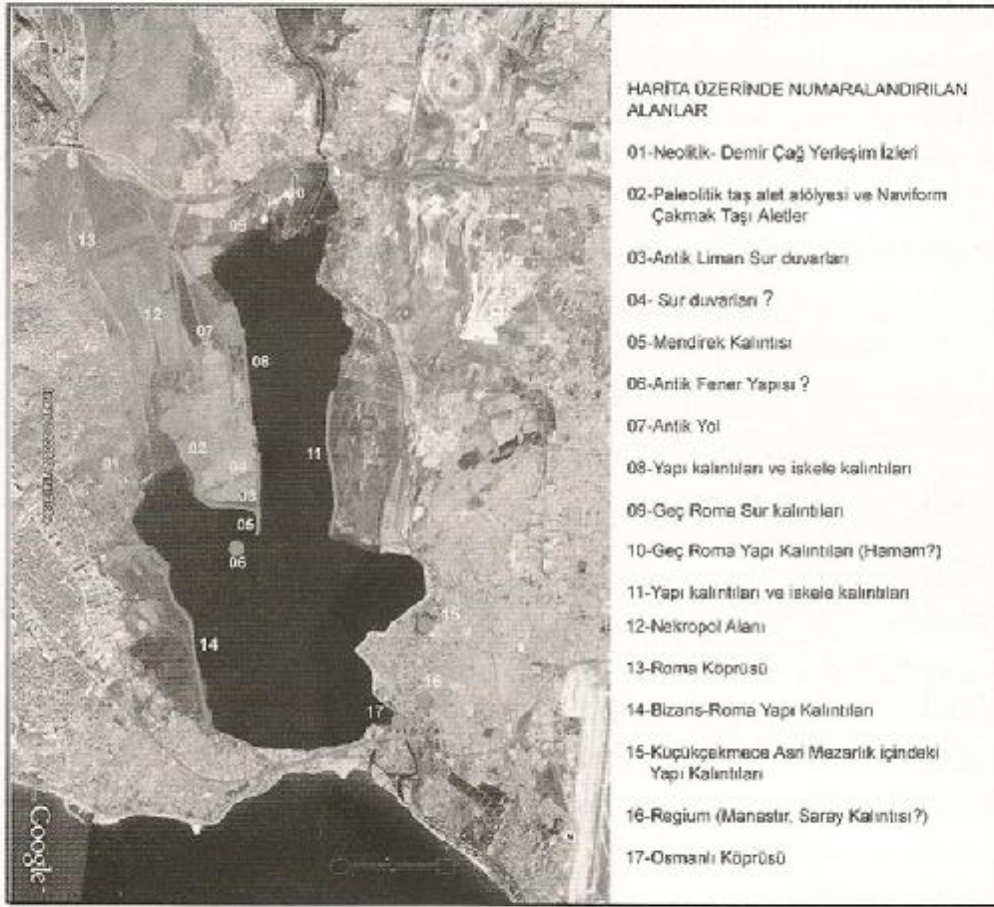
Ekibimiz, doğa bilimlerinden çevre bilimcilere uzanan bir yelpazede bölgede çalışmaktadır. Botanikçiler, biyologlar, kuş gözlemciler, orman mühendisleri ile bölgenin biyolojik çeşitliliği üzerinde çalışmalarımız devam edecektir. Havzadaki kirliliğe rağmen, hâlen 20.000 civarında 157 kuş türünün sürekli olarak yaşadığı tespit edilmiştir. Küçükçekmece Göl Havzası, göçmen kuşların en önemli dinlenme ve susuzluklarını giderme alanlarından birisi konumundadır. Ayrıca, bölgenin önemli doğa alanı statüsü kazandıran özel kelebek türleri ile endemik türde Avrupa ölçeğinde tehlike altında korunması gerekli bitki türleri bulunmaktadır. Bu türler uluslararası Ramsar ve Bern sözleşmeleriyle korunması zorunlu türlerdir.

Ancak, yakın zamana kadar su havzası olarak koruma altındaki bölge önce bu konumundan çıkarılmış, ardından da Aralık 2009 tarihinden itibaren I. derece arkeolojik olarak belirlenmiş sit alanının 3/1' lik bölümü İstanbul I. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından III. dereceye indirilerek kontrollü yapılaşmaya uygun hâle getirilmiştir. Kazı başkanlığımızca bu karar itiraz edilmiştir. İtirazımızın dikkate alınmasını umuyoruz.

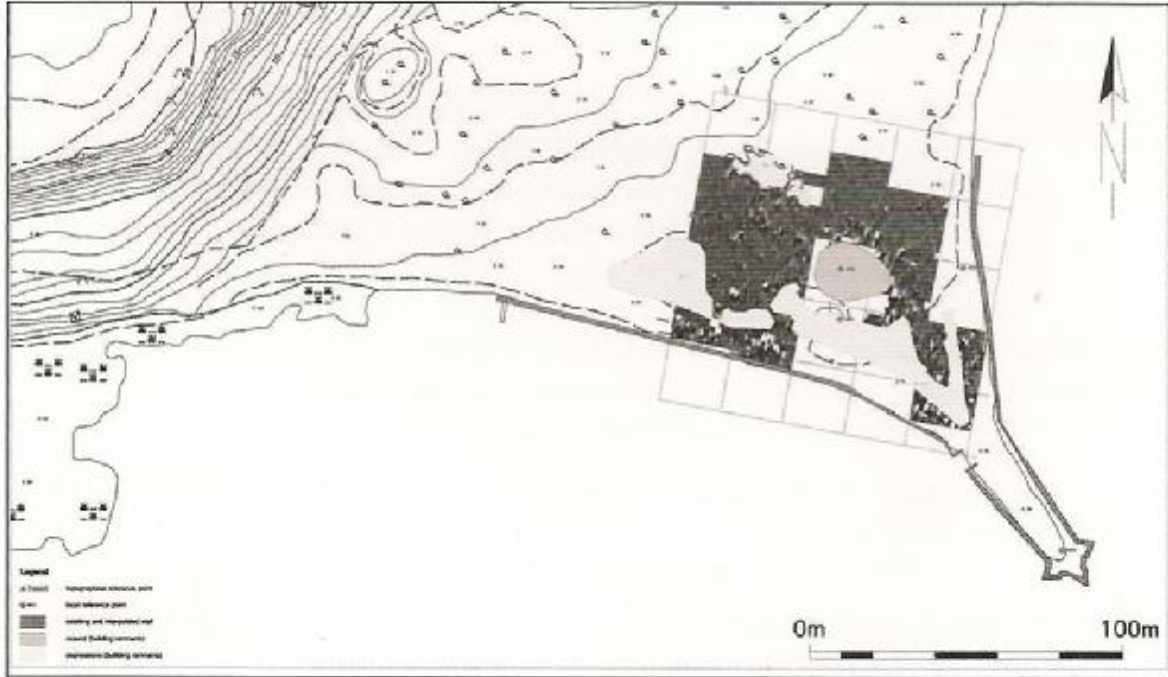
KAYNAKÇA

- AYDINGÜN, Ş.-E. GÜLDOĞAN-V. HEYD-H. ÖNİZ, "2008 Yılı İstanbul Tarihöncesi Çağlar Yüzey Araştırması", 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, Ankara, 2010, 273-288.
- AYDINGÜN, Şengül, "A New Prehistoric Settlement Near Küçükçekmece Lake in İstanbul: Avcılar-Firuzköy", *Boletín De La Asociación Esponola De Orientalistas*, Año XLIII, Madrid, 2007, 11-23.
- AYDINGÜN, Şengül. "İstanbul'da Bir Neolitik Yerleşme Avcılar- Firuzköy", *KOU Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 1, Kocaeli 2008, 93-100.

- AYDINGÜN Şengül, Küçükçekmece Gölünde Arkeolojik Araştırmalar, *Dünden Bugüne Küçükçekmece*, İstanbul, 2009, 250-263.
- AYDINGÜN Ş. VE H. ÖNİZ “İstanbul Küçükçekmece Gölü Arkeolojik Tespit Çalışmaları” *SBT’08 12. Sualtı Bilim ve Teknolojileri Toplantısı*, 2008, 38-47.
- BAŞARAN, Cevat, *Anadolu Kompozit Başlıkları*, İstanbul, 1999.
- EYİCE, S. “Tarihte Küçükçekmece”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 6/7, 1978, 57-120.
- GÜLDOĞAN, Emre, İstanbul Tarih Öncesi Araştırmaları- İstanbul Kültür Tarihine Yeni Katkılar, *Aktüel Arkeoloji*, 2008, 6: 66-71.
- İDİL, Vedat, “Anadolu’da Roma İmparatorluk Çağı Korint Başlıkları”, *Anadolu*, 20, 1976, 77, 1-49.
- KANSU, Ş.A. “Marmara Bölgesi ve Trakya’da Prehistorik İskan Tarihi Bakımından Araştırmalar”, *Bellekten* 28.108: 1963, 657-705.
- KARAMUT, İsmail ve diğerleri, *Gün Işığında İstanbul’un 8000 yılı Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları*, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul, 2007.
- ROHMANN, J. “Einige Bemerkungen zum Ursprung des feingezahnten Akanthus”, *Istanbul Mitteilungen* 45, 1995, 109-121.
- ÖZDOĞAN , Mehmet, “Trakya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları ”, *IX. Türk Tarih Kongresi I*, 1986, 29-37.
- ÖZDOĞAN , Mehmet. “Yarımburgaz Mağarası”, *X. Türk Tarih Kongresi I*, 1990, 373-388
- ÖZDOĞAN, Mehmet, “Paleolitik Çağ , İstanbul ve Yarımburgaz Mağarası-16 Yıl Sonra Yarımburgaz’ın Düşündürdükleri”, M. Özbaşaran, O.Tanıncı and A.Boratav (eds.) *Archaeological Essay in Honour of Homo amatus: Güven Arsebük İçin Armağan Yazılar*, Ege Yayınları, İstanbul., 2003, s. 179-183.

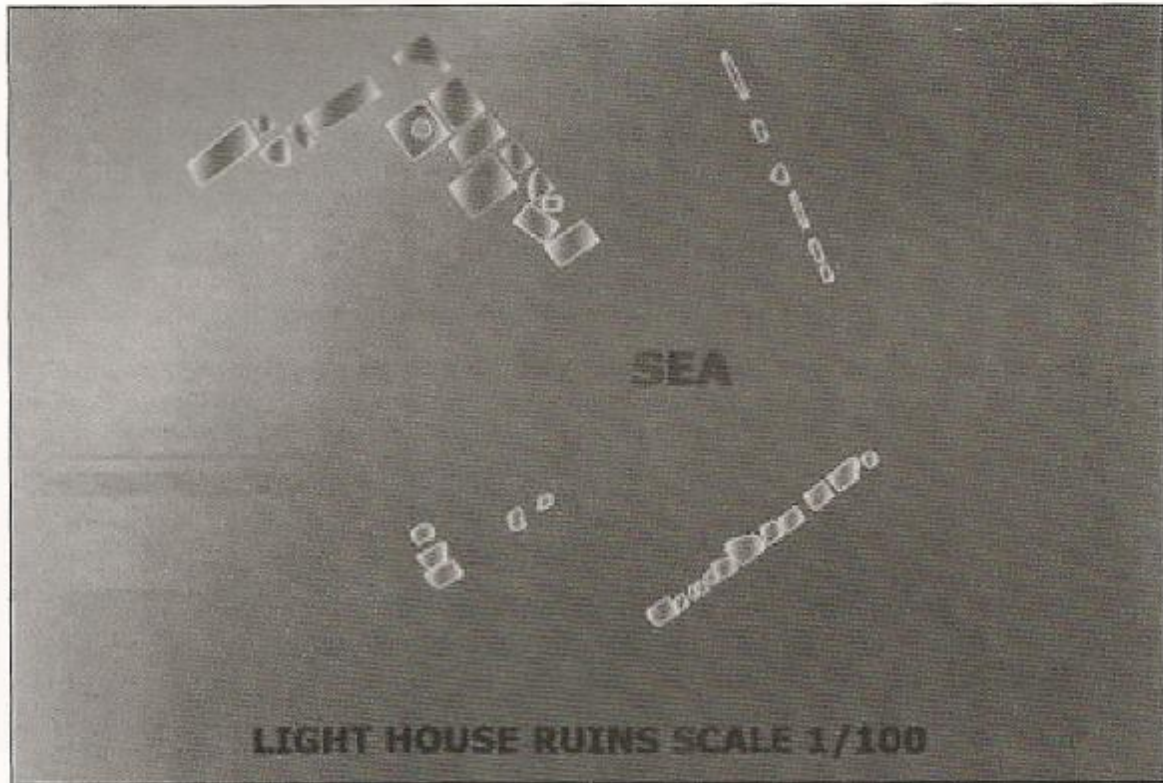

Harita: 1

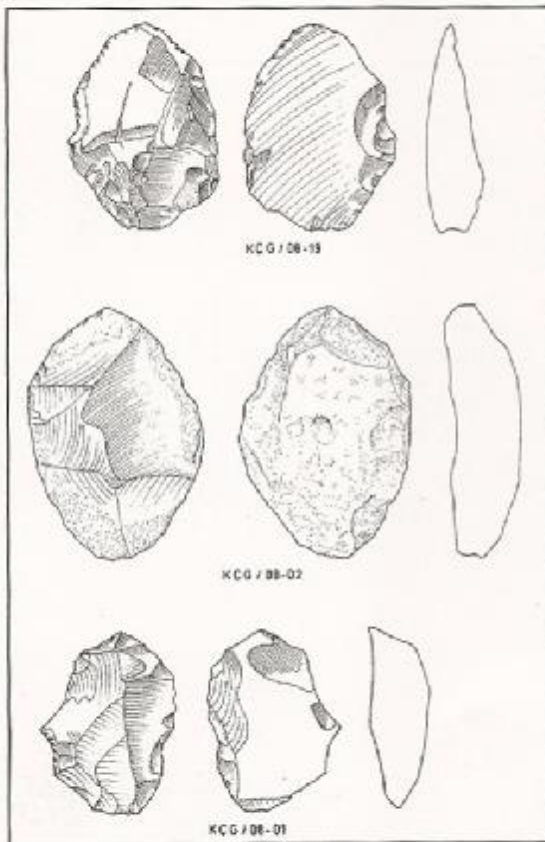

Plan: 1

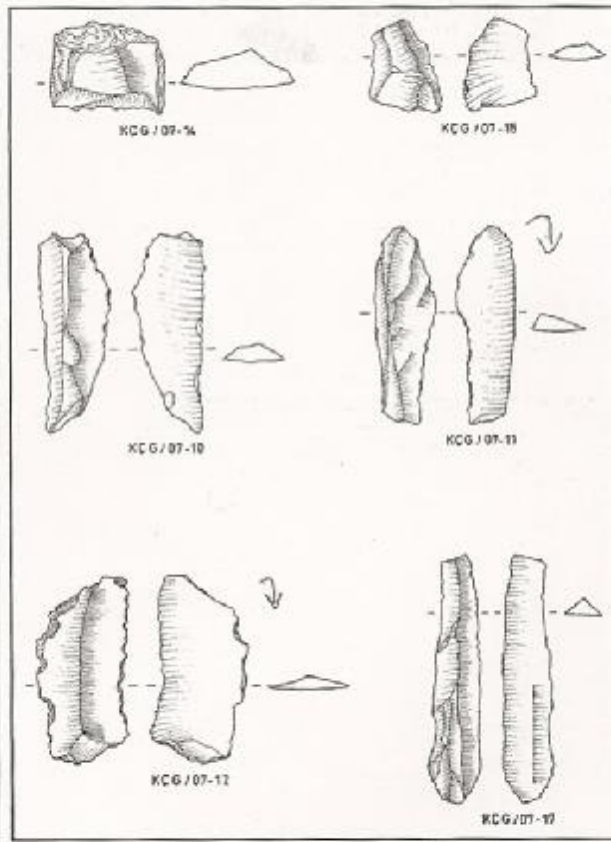

Plan: 2

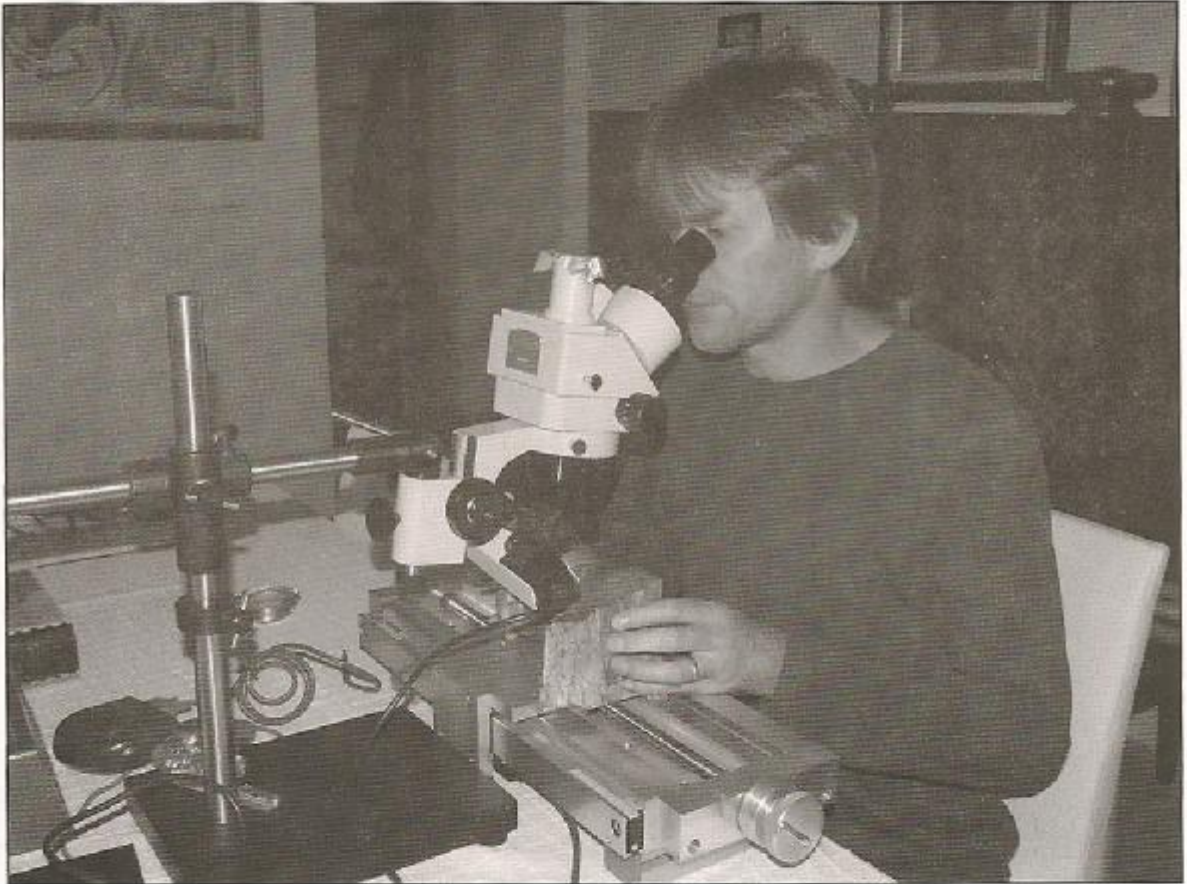
Çizim 1: Çakmaktaşı âletler

Çizim 2: Çakmaktaşı Aletler

Resim: 1

Resim 2: Dendrokronoloji alışması.

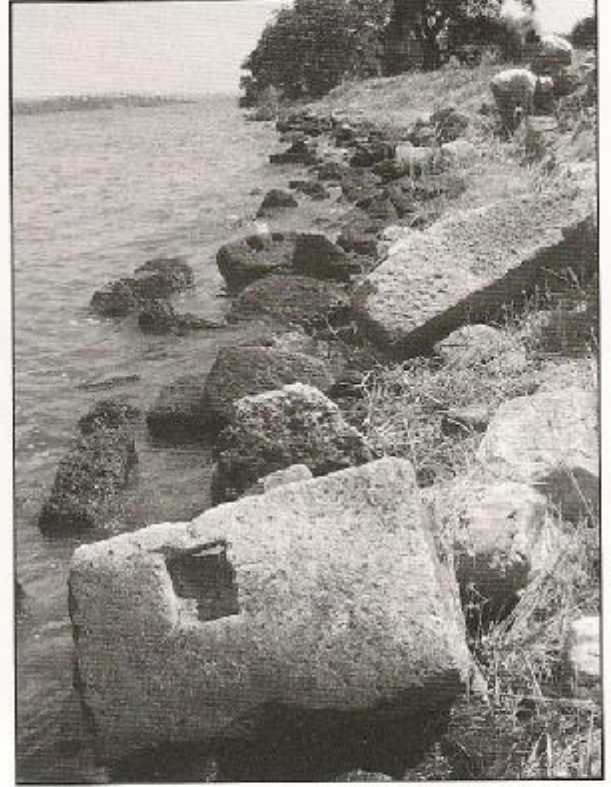
Resim 3: K uuk Liman iskele

Resim: 4

Resim 5

Resim 6: Korint sütun başlığı.

Resim 7: Kulebiçimli yapıt.

Resim: 8

Resim 9: Erken Bizans Dönemi.

Resim 10: Antik Yol.